List 16. **NOVICE** Tečaj XXI.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

V Ljubljani v sredo 22. aprila 1863.

Gospodarske stvari.

Kako je z govejo kugo na dalje.

Žalostne novice je dobila ljubljanska c. k. deželna vlada pretekli teden iz Hrvaškega. Ko ji je malo popred c. k. dež. general-komanda iz Zagreba vediti dala, da se je v vojaški granici goveja kuga na novo v več vaséh prikazala in zlasti v sluinskem okraji, ki je soseden s kranjsko deželo, je 11. t. m. pisalo tudi kr. zagrebško deželno namestništvo iz Zagreba, da brž ko ne iz vojaške granice se je kuga spet pritepla v Luzino, ki je vas zagrebške županije, in da je ondi izmed 549 goved napadla 17, med kterimi jih je 7 poginilo, 3 so pobili, 2 ste se ozdravile, 5 pa jih je tedaj še bolnih bilo. Po gori omenjenem pismu c. kr. general-komande zagrebške razsajate tudi v Bosni goveja kuga in vrančna bolezen čedalje huje.

Iz poslednjega pisma kralj. deželnega namestništva zagrebškega se pozveda, da je goveja kuga v ribniškem in severinskem okraji zagrebške županije se pokazala in da so zato živinski sejmi v Karlovcu in v okraji Banije, Ozalja, Krašića, Ribnika in Severina prepovedani.

Telegram c. kr. deželne vlade tržaške na vlado kranjsko od 20. dne t. m. naznanja, da v Novemgradu (Castelnuova) na Primorskim je dvoje goved zbolelo za govejo kugo, brž so jih pobili in mesto zaperli. Žuga tudi kranjski deželi od te strani nevarnost.

Na Kranjskem se je, kakor smo se bali, goveja kuga res tudi v Preloki v črnomeljskem kantonu pri tistem gospodarju prikazala, pri kterem je Štefan K. iz Sela s svojim bolnim volom čez noč ostal in mu tako njegovo živino okužil. V Balkovce, ne deleč od Preloke, pa se je kuga zatrosila tako-le: Prva dva vola, ko sta nekoliko zbolela, je gospodar v Preloki zaklal in meso razprodal. Kupil ga je tudi neki gospodar v Balkovcah; ko gospodinja po navadi meso umije, preden ga je kuhati dala, vlije to vodo v pomivnik, in domača krava dobí te pomije piti, pa kmali zboli za kugo. — Vse bolne pa tudi zdrave živinčeta okuženih hlevov so sicer pobili, in vse se je brž storilo, kar postava veleva; al še bo težje zdaj ustaviti kugo, ker vsak vidi, kako lahko se trosi kužnina — celó po pomijah.

Čujte čujte, gospodarji, na vse; ubogajte zvesto vse tudi najmanjše stvarí, da se odvrne še veča nadloga!

Kako drevje in grmovje sadé na Krasu okoli cesarskega kobilstva.

Že pred več leti so nekoliko krajev obsadili s hrastovim semenom, da bi izredili sčasoma gojzd. Al pokazalo se je, da v plitvi zemlji je velika vročina posmodila mlade rastlike, če jih ni zamorila prevelika trava. Skusili so potem mlado hrastičevje, smrečje itd. saditi, pa tudi tega mladega lesa je pokončala silna vročina veliko, čeravno se je več tisoč teh drevesc ohranilo. Zdaj so začeli drugače in prav na veliko mero. Poldrugi ali dva čevlja visoke bukve in breze ali enoletne hrastiče, smreke, jelke itd. posadé v lončke, ki tudi odzunaj niso pocinjeni (lošeni); te lončke denejo, bukve skupaj, hrastiče skupaj itd., v drevesno sadišče (vrtno šolo) povrsti v grêde, ktere potem pokrijejo ali z mahom ali suhim listjem, da sončna vročina ne more preveč do korenin. Eno leto ostanejo te drevesca na tem mestu, kjer se sponašajo večidel dobro. — Drugo leto jih presadé v zemljo, tako, da korenike s celo kepo pridejo v zemljo. Da se mlade smrečice, jelke, hrastiči ne posušé, jih postavijo na širi vogle na priliko tako-le, da na vsaki vogel se vsadí že nekoliko listnata bukva ali breza, v sredo pa hrastič, smrečica ali jelka. Bukve ali breze se pa za nič druzega ne sadé kakor zato, da ker imajo že več listja, senca njih zemljo bolj vlažno drží za hrastje in hojovje. Čuda lepo raste potem to drevje. Sila veliki prostori so že tako zasajeni, in vsako leto jih več tisoč sadé in presajajo. Da so take zasadbe tudi očesu prijetne, se povsod, kjer je zemlja za to, drevoredi ali aleje napravljajo že z večim in starejšim gojzdnim drevjem, sicer pa z grmovjem vsake sorte, da cvetje ali sadovi njegovi okó razveseljujejo.

To naznanjam zato, da svet vidi, da Kras z lesom in grmovjem zasaditi je le po tej poti mogoče, ne pa, da se kar naravnost drevje zasadí kakor drugod, ktero prvo leto hira, potem pa odmrje, ker korenike nimajo vlage. M.

Židorejcom.

Ker utegne letos ponočni mraz prezgodnje murbino listje še popariti, naj bi se seme židnih črvičev zadrževalo v mrzlih pa suhih hramih, da črviči ne izlezejo prezgodaj.

Natoroznanske stvarí.

Nekaj o luni.

Spisal Ogrinc Viljem.

IV. Fizična (naravna) podoba lune; — lunina površina.

(Dalje.)

§. 25. Najbolj čudne prikazni so nam „brazde“ (Rillen), ozke, globoke grbe, navadno ravnočrtne. Do sedaj jih poznamo 90. Najprvi jih je našel Schröter (leta 1788). Vidijo se nam svitle proge, včasih črne

niti, in sicer une o polni luni, te pa o času „prvega in zadnjega mlaja.“

V nekterih opazujemo le malo okrogle oddaljšine, kakor da bi brazde peljale po žrelu; da! včasih celó po desetih žrelih. Gotovo je, da so se brazde pozneje ustanovile kot žrela. Na nekterih krajih jih je tikoma po 2, 3, 4, — njih širjava je povsod enaka. Kakor nam pričajo natančne opazovanja, niso ne reke, ne vodotoki, ne ceste, temveč so uskoki, ki delajo gosto senco.

§. 26. Čujmo zdaj, kako je z zrakom in rekami luninimi. Mayer je prvi trdil, da v luni ničesar tega ne nahajamo, vendar jih je bilo veliko, ki se niso dali odvrniti od te zmotnjave in niso verjeli, da je luna brez ozračja in brez vodá, pa vendar napolnjena z ljudmí. Ker je pa zvezdoznancom resnica edino geslo, so morali dokazati po natančnih preiskavah, da ni mogoče, da bi zrak in vode luna imela.

V vsakem zraku se lomijo žarki, in njih svitloba oslabí; o tem pa na luni ni duha ne sluha. Tudi vemo, da ima okraj in znotranjstvo ravno isto razločnost, kar pa ni mogoče pri krogu, ki je z zrakom obdan. — Dalje nam priča to resnico tudi prizor, da ima zvezda, preden nam jo luna zakrije, ravno tisto svetlobo, kakor sicer. To nam priča tudi prikazen, da luna v hipu zakrije zvezdo.

§. 27. Ker so potem takem vidili nasprotniki, da ne more obveljati njih mnenje, so si mislili pomagati s tem, da so djali: „lunino ozračje ima tako prezarljivost ali tančnost, da je v daljavi od 50.000 milj ne moremo opazovati“; — „ker je luna manjša od zemlje“, so nadaljali, „ima ona tudi bolj tanko ozračje.“ — Po mnenji Schröter-ja je ozračje (ali zrak) tako tanko (28. del zemljiškega), da bi se človek zadušil že v nekterih minutah; po drugih (Bessel, Hansen) pa je še tanji (968. in 310. del zemljiškega).

Po takih dokazih moremo reči, da v luni ne živé ljudje, ker v nji zavoljo pomanjkanja zraka tudi ni ne vode ne ognja; toraj so tudi misli o ognjenih žrelih prazne; tisti, ki so to trdili, niso znali razločevati lastnost podzemeljskih žrel od luninih. Na luni so tudi najmanjše žrela (to so tiste z najmanjšim premernikom) veče kot najširjejše žrela naše zemlje; zato je tudi že unanja oblika drugačna, in nikoli se ni vidilo, da bi bljuvale ogenj.

Potem takem odpade tudi vraža, da padajo „povetrinjaki“ (Meteore) in „zvezdini utrinki“ (Sternschütze) z lune, temveč prihajajo (po natankih preiskavah) iz „goščin“ (Schwarm) zvezdnih utrinkov, kteri se posebno vidijo od 10. do 12. avgusta in 10. do 12. novembra.

§. 28. Na luni nahajamo tudi „svitle pase“ (Lichtstreifen), kteri so navadno lepo vredjeni in izvirajo iz naravne lastnosti lune, in njunega razsvitljenja.

Prebivavci lunini.

Splošno mnenje je to, da imajo luna in vsi drugi svetovi prebivavce in ne le zemlja, ker si mislijo, da to pristje vsegamogočnosti in modrosti Stvarnikovi. Pa vsakemu ni dovelj tak odgovor, ki spada bolj v okrožje modrovanja, kakor zvezdoznanstva, ktero ima odgrniti o tem resnica.

Sledeči takemu neukretnemu modrovanju so hotli spoznati človeško naravo na vsakterem svetu, šege prebivavcov, njih nravne in duševne zmožnosti. Da! tako deleč so dospeli, da menijo, prihodnost bo dala po zmiraj bolj zboljšanih daljnogledih priložnost, prebivavce viditi, in po druzih pomočkih celó, s prebivavci luninimi se pomenkovati — do njih priti.

§. 30. Po zboljšanji daljnogledov nimamo ravno veliko pričakovati, ker preveliki niso sposobni nam natančneje dokazati lunino površino. Vsaka povekšava daljnogledov ima svojo mejo, in ako jo prestopiš, boš manj vidil.

Če bi pa tudi pri tisočrni povekšavi zamogli viditi še natanko luno, bi bilo vendar nemogoče, da bi imeli natančneje slike od lune, kakor na zemlji s prostim očesom v daljavi od 50 milj (toliko bi stala oddaljena od nas luna pri tisočerni povekšavi daljnogleda), in vendar vidiš že malo v daljavi ene milje.

Ali bi morebiti vsaj vidili večje vojaške trume, mesta itd.? Ne! Če bi v prihodnosti tudi mogoče bilo, kako piramido v velikosti Keopske (zdaj miri 456 čevljev = 76 sežnjev) ali znane cerkve sv. Petra v Rimu (skoraj take visočine kot piramida) tako velike viditi kakor prav majhno piko: kaj nam to pomaga?

Še tako majhne rečí morajo imeti v daljavi in širjavi vsaj 4000 do 5000 čevljev, tudi njih višina mora biti v primerni velikosti, da jih moremo razločiti od druzih. — Zraven se zmanjšujejo meje nenatanke vidljivosti bolj počasi, kakor se nasproti zboljšajo daljnogledi. — Naše vednosti o luni morda ne bodo presegle natanke znanosti lunine površine in njene naravne lastnosti. Takošnega napredovanja pa moremo pričakovati le od združene marljivosti olikanih delavcov.

§. 30. Ako pritrdimo mnenje, da stanujejo v luni ljudje, moramo po tem takem tudi kaj o njih povedati. Opreke (Gegensatz) luči in tamè, pomanjkljivost mrakovja (Dämmerung) in ozračja, v kteri bi se lomili solnčni žarki, imajo velik upljiv na sosebno uravnavo očesa; treba je toraj luninemu prebivavcu očes, ostrejih kot orliških, ker mu sije solnce.

Dnevi in noči imajo ondi 30krat več ur kot na zemlji; in ako tudi tamkaj, kot pri nas, podnevi delajo, ponoči pa počivajo, morajo potem takem njih trupla tudi pozneje oslabeti kot naše, njih natora mora toraj biti veliko krepkejša. Ker se na luni vse z veliko lahkostjo giblje, morajo prebivavci tudi sposobne in lahkotne noge in roke imeti.

§. 31. Dolgost dneva je 354 ur, 22 minut, $1\frac{1}{2}$ s., to je polovica časa njenega teka okoli zemlje; — tako dolga je tudi noč po srednji cenitvi. Leto lune je ravno tako dolgo kot zemljiško leto, tudi letni časi se lahko razločijo. — Najdalji dan na luni trpi 18 dni, 17 u., 27 m., 55 s.; najkrajši 10 dn., 19 u., 16 m., Tako različna je dolgost dneva pa le blizo tečajev; na „polutniku“ (Aequator) ima vsaki dan (in noč) enako veliko ur.

Nekteri vrhunci (do 20.000 čevljev visoki) na obeh (severnem in južnem) tečajih so vedno svetli.

Dnevi so vsi enako svetli, noči vse enako tamne. Dnevi in noči bi nastale v enem hipu, ker vzgoraj ne more nastati mrak zavoljo pogreška ozračja; vendar zahaja solnce le počasno, ker se luna le počasno vrtí okrog svoje osi, pri tem se svetijo hribi dolgo časa še, ko je že solnce zašlo, in to je vzrok, da se noč in dan le sledoma in počasno vvrstita. — Nebo je črno kakor oglje, kajti modra barva našega neba je le zavoljo zemeljskega ozračja in solnčnih žarkov. Če bi se, postavimo, eno milo daleč od zemlje odzdignili, vidili bi solnce svetleje, nebo pa črno. Senca, ktero delajo lunini hribi, je črna kot smola. (Dal. prih.)

Slovstvene stvari.

O slovenskem naglasku ali akcentu.

Spisal Podgorski.

(Konec.)

IV. Kteri slog se v slovenščini po navadi naglašuje?

Znano je, da Čeh naglašuje vsaki prvi slog besede, Poljak pa predzadnji, in Nemec stavi svoj naglasek na

konec. Praša se tedaj, jeli se tudi Slovenec veže tako na neki stanovilni slog? Ne. Slovenec vživa v tem oziru večo svobodo; on se ne veže ne na konec, ne na začetek, ne na predzadnji slog in ne na tretji od konca. Marveč boš slišal enega ter istega govorca, kako se poslužuje v eni ter isti besedi zdaj mehkega, zdaj trdega naglaska, zdaj trohejskega, zdaj jambovskega ritma. Slišal boš, da ti poreče isti človek zdaj kȍren, pôjdem, pòslal in zdaj spet korén, pojdȅm, poslȁl; zdaj Bóga, lépo in zdaj spet Bogá, lepó itd.

Mi tedaj v tem oziru nimamo stanovitnega pravila; gibčno naše narečje se dozdaj ni še dalo okovati v tesne spone enoličnega naglaska.

Al vendar bi se moglo z nekako pravico reči, da Slovenec najraje naglaša predzadnji slog, in jaz sem slišal slovenske ljudí, ki skoraj vselej naglasek na predzadnji slog postavljajo. Tako govoré v osilniški fari, v okraji kočevskem, in meni se vidi, da mnogo tudi po notranjem Kranjskem in Goriškem.

To, da naglasek stopi na predzadnji slog, dosežemo po načelih, ki smo jih razložili o premikovanji naglaska, po večem lahko izjemši take besede, v kterih je drugačen naglasek že splošno utrjen. Na priliko v lastnih imenih. Treba je samo

1. v slučajih, kjer naglasek oster ali mehek, pada na konec, odmakniti ga za slog nazaj. (Nâlog, kȍren, blágo, Bȍga, nâ tla, nè-bom, bòli, na mȍst).
2. Kjer naglasek stojí na predzadnji, pustiti ga na mestu, čeravno bi ga bilo moči odmakniti še nazaj, motȉka, poslȁla, pelȉna namesti: mòtika, pòslala, pèlina).
3. V besedah, ki imajo naglasek na tretjem slogu od konca, dati jambovskemu ritmu prevago (delȁti, čakȁti, manjkȁti namesti: dȅlàti, čȁkàti, mȁnjkàti).

Morebiti ne bi bilo napak, ako bi se v slovnicah naglasek po tem načinu znamenjal. Vendar bo treba to reč še bolj natanko in od več strani prevdariti, preden kaj trdnega ustanovimo.

S tem končujem svojo razpravo. Razložil sem po svojem dosedanjem znanji samo glavne pravila slovenskega naglaska. Podobna izpeljava, kako se naglašuje vsaka pojedina beseda; in kako se spreminja naglasek po priteklinah, potem v sklombi, spregi in sostavi besed, to spada v slovnico in besednjak, ter hočem, ako mi Bog dá priliko, ondi razložiti. Tudi sem pripravljen, drugemu, ki bi tako knjigo sestavljal, ako bi želel, pomagati.

Ali že iz tega malega se vsakdo lahko prepriča, kako bogat in gibčen, kako klasično lep je naš jezik tudi v naglasku, in kako malo je zaslužil, da smo ga toliko časa zanemarjali in okornemu tujcu se uklanjali.

Želi od srca, da bi te moje vrstice doprinesle kolikor bolje poznanje našega jezika, in tako povečale mar in ljubezen do njega.

Šolske stvari.

Vprašanje zastran slovenščine in odgovor na to vprašanje v kranjskem deželnem zboru.

Bravcem našim je že znano, da je bila naša c. k. deželna vlada v deželnem zboru 27. marca vprašana: 1) kako je to, da gimnazija ljubljanska in kranjska nimate za nauk slovenskega jezika po postavi izprašanih in potrjenih učenikov, 2) kako je to, da za 8. razred gimnazijski ni še berila (čitanke) slovenskega, in 3) ali bo vlada skrbela, da bo vse to že v prihodnjem šolskem letu drugače? Odgovor Njih eksc. gospoda c. k. deželnega glavárja 30. marca je tudi že znan bravcem našim.

Parlamentarna navada v zborih državnih in deželnih je, da na vprašanje se dá le odgovor; kakor vprašanje ni, tako tudi odgovor v zborih ni predmet kakega razgovora, kakor je pri drugih zbornih rečéh navada. Kakor vprašanje, tako tedaj tudi odgovori le v časnikih imajo mesto debate.

Pošteno časništvo, ktero dobro želí narodu in vladi (ker le zadovoljnost narodov je prava moč državna), mora tedaj v vseh važnih zadevah poprijeti besedo in odkritosrčno povedati, kaj utegne biti pravo kaj ne. Da je šolstvo važna stvar povsod in zlasti v slovenskih deželah, kdo bo to tajil? Zato imajo časniki sveto nalogo, šolske rečí v kolo svojih pretresov jemati. Slišimo sicer že od blizo in daleč odbijati vsako tako obravnavo v slovenskih časnikih, češ, „da bi le „ultrasi“ in „prenapetneži“ kadaj mir dali, kterim nobena reč ni po volji!“ Na taki celó navadni ugovor damo le ta kratki odgovor: Ako štejemo šolske ure v tem ali unem razredu gimnazije, vidimo, da na 25 ur nemških naukov v tednu ste 2 uri slovenščine. Tù je tedaj ravnopravnost kakor 25 = 2. Dajte, kar stojí zapisano v državnem zakoniku, dajte slovenskim šolam, kar je šolam cesar dal z ukazom od 8. avg. 1859, pa smo veseli in zadovoljni bolj kakor siromak, ki nenadoma zaklad (šac) najde. Vidite tedaj, da nismo ne „ultrasi“ ne „prenapetneži“, ker smo tako zadovoljni, in ne zahtevamo ne trohice več, kakor to, kar nam je gotovo po modrem prevdarku cesar že pred 4 leti dati ukazal.

Al vprašanje v poslednjem zboru se še te rečí celó dotaknilo ni, ker gosp. dr. Toman je svoj predlog zastran šolstva sploh odložil za prihodnji zbor, ki ne bo tako, kakor poslednji zbor, preobložen s tolikimi materijalni prid dežele zadevajočimi opravili in bo menda še marsikterega poslanca sv. duh razsvetil, da kranjska dežela je na slovenski zemlji, da večina naroda našega se more omikati le na podlagi maternega jezika, in da vse gospóske, ktere imajo naravnost z našimi ljudmí opraviti, se morejo porazumeti ž njimi v besedi in pismu le v domačem jeziku.

Kar je zahtevalo tedaj vprašanje, ki ga je postavil dr. Bleiweis s še 17 druzimi poslanci, je zadevalo le to, kar se brez škode ne more odlašati dalje čez prihodnje šolsko leto. Da je to živa potreba, temu so porok imena tistih gospodov, kteri so podpisali omenjeno interpelacijo, ki gotovo ne spadajo v vrsto „ultrasov“ in med kterimi so tudi bili gosp. knezoškof naš. Ker je vsak rad in brez vse sile podpisal to interpelacijo, je tedaj to poroštva dovelj, da je potreba ravno tako živa kakor je zahtevanje pravično.

Po tem predgovoru prestopimo sedaj v prevdarek odgovora, ki nam ga je dala sl. vlada.

Kakor vprašanje, spada tudi odgovor v 3 razdelke. Prva dva govorita o tem, kako je bilo in zakaj je bilo tako; tretji razdelek govorí o prihodnosti. — Tretji razdelek, v kterem nam gospod deželni glavar obeta, da se bojo spolnile želje interpelantov, ker je „vlado trdna volja, in tudi njena dolžnost, vedno v spominu imeti više postave in ukaze, tedaj tudi ces. ukaz od 8. avgusta 1859 in se po njih ravnati, in bo tedaj skrbela za popolnoma, tudi formalno sposobne učenike, da se spolne najvišji ukaz“, nam daje popolno zaupanje, da se bojo odpravile dosedanje napake. „Popolno zaupanje“ rečemo, ker gosp. deželni glavar je zadnji dan, ko se je razšel zbor, slovesno zagotovil, da morejo poslanci prepričani biti, da vse, kar zadeva blagor dežele, bo v njem vseskozi krepko podporo imelo, „kajti to mu je poklic, njegova dolžnost, ktero rad spolnuje.“ To sporočilo nam je zadostno poroštvo, da bode mož beseda,

ker celi čas zbora smo imeli priložnosti dovelj, prepričati se, da je jasnega sprevida, pravičnega srca in skozi in skozi ustavnega duha.

Kakor smo tedaj bili veseli s tem, kar se nam je obljubilo za prihodnost, tako celó nič nas ni zadovolilo to, kar nam je odkrilo preteklost po sporočilih šolskega svetovavca gosp. dr. Jarca.

Reklo se je, da „so morali na Ogerskem itd. odstavljene učenike potakniti po druzih deželah.“ Prav! Ali pa se to nikakor ni dalo tako vravnati, da bi se možje, ki ne razumejo slovenski, bili postavili drugam na pravo mesto, Slovenci pa, ki so sèm ter tjè razpostavljeni, bi se bili poslali na domače gimnazije? To bi bilo gotovo unim drago, našim pa tudi ljubo. „V Kranji so — razun vodja — vsi učeniki Slovenci, v Ljubljani pa jih je osem“ — se je dalje reklo. Ni treba pretresati jasne rečí same po sebi, da vodji gimnazijski v slovenskih deželah bi morali dobro razumeti jezik slovenski, da, kakor nad druzimi nauki, morejo čuti tudi nad slovenščino; tedaj rečemo le to, da interpelacija ni vprašala po rojstnem listu učenikov, ampak le po tem: zakaj za slovenščino ne na kranjski ne na ljubljanski gimnazii ni postavljen noben izprašan in po postavi potrjen učenik slovenščine, ker druzega kateheta, gospoda Marna, ki učí slovenščino v 7. in 8. razredu le dobrovoljno, ne moremo kakor bi radi, šteti med postavljene učenike, in Bog vé, kdaj bo ta učeni jezikoslovec dospel do tega, da bo postavljen učenik slovenščine, ker ni sluha, da bi se prvi katehet podvrgel izpraševanju iz kterega gimnazijskega nauka; dokler pa ta tega ne storí, brani postava, da tudi uni, čeravno edini velják slovenščine na ljubljanski gimnazii, ji ne more biti postavljen učenik. — Da samo rojstvo ne vlije v krv nobenemu človeku prave znanosti jezika, to je pač znana stvar po celem svetu, ki le predobro vé, da v národnih zadevah tù in tam je dostikrat voda, kar bi imela krv biti. Tudi kdor se še le pripravlja za izpraševanje, ni še sposoben za učiteljstvo, razun v sili; sile pa pri nas menda ni, ker imamo na kupe v slovenščini vrlo potrjenih mož. Tudi vrednik kakega časnika ni z vredništvom samim že zadobil diploma znanosti jezika, zlasti če je vrednika popravljal revizor ali če časnik mrgolí slovničnih pogreškov; menda bo vrednik „celjskih novin“ sam rad s plajščem pozabljivosti pokril časnik od leta 1848. Formalna sposobnost je v učiteljskih zadevah znamenje veljave po postavni preskušnji. Reklo se je dalje, da „tudi za nemščino ni izprašanega učenika na ljubljanski gimnazii, in da tako ni žaljena ravnopravnost.“ Al to bi bila le negativna ravnopravnost, s ktero se slovenščini ne pomaga kviško; vendar, če pomislimo, da so mnogi učitelji celó nemškega rodú in da so ali Nemci ali Slovenci se celi čas svojega življenja v šoli in zunaj šole vadili nemščine, slovenščine pa le celó celó malo, nikakor ne moremo tukaj postaviti znamenja = (aequale). — „Zakaj ni še berila za 8. gimnazijalni razred?“ Na to smo dobili odgovor, „da v kratkem času, ko je bilo treba odgovoriti na vprašanje, se niso môgli zatega voljo vprašati gospodje, ki so naredili berilo za 7. razred in so na-se vzeli tudi berilo za 8. razred.“ Ker je edini g. dr. Miklosić leta 1850 prevzel skrb, da sestavi berila za više gimnazije, in je že leta 1858 prišlo berilo za 7. razred na svitlo, pozneje pa nič več, je pač želja upravičena, da pride berilo za 8. razred kmali na beli dan. Dostavilo pa se je v odgovoru, da tudi tù ni ravnopravnost žaljena, ker za 8. razred ni — nemškega berila. Tù moremo reči, da ta prilika nikakor ne veljá; saj po takem tudi za 5., 6. in 7. razred ga ni, ker nemške berila niso po razredih razdeljene, kakor slovenske. Nemške so, kolikor je nam znano, v 3 zvezkih, 3. zvezek pa ima 2 razdelka 1. in 2. Ali ni po tem očitno, da je 2. razdelek namenjen osmemu razredu? Pa če bi bila tudi res o tem ravnopravnost, bi bila to spet le negativna, s ktero nam nikakor ni pomagano.

Treba tedaj in pravična želja je, da se v prihodnjem letu storí, kar je dozdaj se zanemarilo, pa da se ne zabi ces. ukaz od 8. avgusta 1859, kterega izpeljati je kmali mogoče, ker moremo sl. vlado zagotoviti, da že je v rokopisu dovršena večina slovenskih šolskih knjig za gimnazijo, ktere čakajo le višega ukaza, da pridejo na dan in v šole naše.

O porotah.

Govor poslanca žl. Strahl-a v deželnem zboru.*)

V državnem življenji, kakor sploh v življenji in v razvitku državnih ustav, je gotovo začasna šega (moda) močen faktor. Kdorkoli se temu vrtečemu kolesu časa zoprstavlja, temu se more že v začetku reči, da njegov trud je zastonj. Ta klic bi moral tudi jaz zoper sebe obrniti ravno v trenutku, ko sem besede prosil, da bi se nasvetu svojega častitega prijatla, dr. Zupan-a, zoprstavil. Če pa vendar hočem skusiti svoje mnenje razjasniti, naj me saj ta okolinost, da sem 23letno praktično skušnjo na polji sodništva izvršil, oprostí kakega očitanja, da sem se nepoklican v razgovor drenjal. Nečem tù ponavljati, kar se je v več sto razpravah za in zoper korist porot pisalo in tiskalo. Samo opomniti hočem, da tudi jaz ustanovitev porot v abstraktnem smislu za vrhunec modrega sodništva držim in sem vedno držal. Zakaj, če je predmet kaznivega početja razžaljeno pravo državnega društva, potem je pač naravno, da državno društvo po svojih izvoljenih zastopnikih mnenje izreče: ali je pravo zares prelomljeno ali ne, to je, da zapriseženi možje sodbo naredé.

Al, če hočejo porote svoj prizor ali idealni namen doseči, sta dva temeljita pogoja potrebna: prvič, da ima ljudstvo živo zavest tega, kar se tiče razsodb sodnij; drugič, da je čut pravice v meso in krv ljudstva prešlo, da se zapriseženi možje zvesto v vseh okolinostih le objektivne resnice držé. Sicer pa se slovesno zoper podtiko zavarujem, kakor da bi jaz kranjsko ljudstvo, oziraje se na stopnjo omike njegove, za porote nesposobno držal. Zavarujem se, kakor da bi bil razloček delati hotel med slovenskim ljudstvom in nemškimi Štajarci, Korošci in Avstrijani sploh, čeravno mislim, da se nobeden teh pogojev tukaj ne najde.

Kdor je kedaj priložnost imel, prazne sobane naših sodnij prekoračevati, — kdor je skusil, da so še celó mestjanje ljubljanskega mesta to za veliko breme držali, da so mogli kot zapriseženi možje k kazenskim obravnavam hoditi, — kdor je godrnjanje zapriseženih mož slišal, ki so mogli ne le za tedne, ampak celó za mesce svoje delo domá popustiti, da so svojo častno dolžnost dopolniti mogli: ta ne more misliti, da je vpeljava porot za ljudstvo tako živo občutena potreba. Ravno nasproti ga mora skrbeti, da z vpeljavo porot ljudstvu nobenega darila, ampak le breme napravimo.

Kako pa stojí z drugim temeljitim pogojem? Ne preverujmo se, gospôda moja! Naloga sodnikova je težka, pa zeló važna. Čast, svobodo, življenje — najdražje človeške rečí — izrek sodbe dotikuje. Kdor ni utrjen zoper upljiv boječnosti ali sočutja, — kdor se ni naučil med toženjem in zagovarjanjem zmiraj le objektivno resnico pred očmi imeti, — kdor bi rekel,

*) Danes priobčujemo govor c. k. deželnega sodniškega svetovavca gosp. žl. Strahl-a, drugi pot še govor gosp. dr. Zupana. Vred.

ni vajen svoje osebnosti zatajiti: ta naj se ne vsede na sodniški stol, ker se podá v nevarnost tudi pri najbolji volji krivično razsodbo izustiti. (Pravo! pravo!) Pri tem trdenji me podpira lastna skušnja. Ozrimo se na Belgijo, na deželo, v kteri je ustava že davnej vpeljana, na deželo, ktero nam za izgled ustavnega življenja predstavljajo. V Belgii je bila smrtna kazen največ iz tega vzroka odstranjena, ker je skušnja kazala, da so zaprisežénci več krivičnih razsodb storili.

Tudi v naši deželi (kranjski) nam kaže skušnja nekoliko spričal take baže. Znano je, da zaprisežénci čez nektere hudodelstva, to so posebno, ktere lastnino zadevajo, zmiraj kaj radi besedo „kriv je“ izustijo; hudodelstva pa, ktere se z zoperstavljanjem proti državnim organom, proti gozdnikom, žandarmom itd. dopernašajo, navadno brez kazni ostanejo. Naj mi bo dovoljeno tù zgodb opomniti, ki so se ob času porot tukaj pripetile. Zatoženec je obstal, da je žandarja, ki je sodnii podpora bil, za prsa zgrabil in mu zapasni jermen raztrgal. Po tem lastnem priznanji bi se bil moral obsoditi. Al zaprisežénci, ki so bili zoper izvršivne organe razkačeni, so, da se je zatoženec sam čudil, izrekli, da ni res, da bi bil on to storil. — Drugikrat se je pripetilo, da so zaprisežénci nekega človeka, ki je bil zavoljo roparstva tožen, samo zato obsodili, ker je oropani prisegel, da ga je pri svitlobi nekega ognja v hramu za napadnika spoznal. Sodnija je tega nesrečnika k 12letni težki ječi obsodila; kmalo potem pa sem jaz po velikem trudu njegovo nedolžnost dokazal, ko sem ravno predstojnik v Trebnjem bil. Al oprostenje mu ni veliko hasnilo, ker je v malo tednih umrl, pokvarjen na duši in telesu.

Nečem sicer trditi, da so razsodbe pravih sodnikov zmiraj brez pomanjkljivosti. Al zoper razsodbo sodnika se more obsojenec pri viši sodnii pritožiti, — zoper porotniško razsodbo pa ni nobenega pomočka, razun tega, da se zavrže sodba zavoljo kakega formalnega pogreška. Prašam tedaj: kdo zmed nas bi dal svoje najsvetejše zadeve takim možem v roke, kteri — nočem rečí iz hudobije, ampak iz naravnih upljivov — ne morejo tako dobro spoznati prava, kakor pravi sodniki, kterim je naloga s tem se pečati.

Menim, gospôda moja, da gledé takih dogodb, smem pač dvomiti, ali se je čutje prava (pravice) zares tako v življenje ukoreninilo, da bi mogel poroštvo za resnico porotnih razsodb imeti.

Tudi se še politični ozir porotam na čêlo postavlja. Deloma jaz to priznavam; al vendar ne morem temeljne zveze med ustavo in porotami najti. Glejmo na Francozko, kjer so porote, — pa je vendar časnikarstvo overiženo, in čez to, kar se ustavne prostosti tiče, naj jetniki v Cayenni in Lambessi, odgovor dajo. Reklo se je tudi, da celó na Rusovskem so porote. Dobro! potem naj nam visokodušni Poljaki, kot mučenci, resnico povejo, ali so si porote z ustavno svobodo v zvezi.

Nočem stroškov omeniti, ktere bi zadnjič dežela trpeti mogla; samo eno zeló važno zadevo, ktera se mi bistvena zdi, in zavoljo ktere sem jaz posebno zoper porote, hočem tù opomniti.

Meni se zdí, da po porotah škodo trpí enakost in jednota pravice, zakaj nikakor ne morem zapopasti, zakaj da človeka, ki je v strasti kterega močno poškodoval, bi navadni sodnik sodil, tisti pa, ki je po časnikih dobro ime kakega človeka napadel ali razrušil občni državni red, bi pred drugo, privilegirano sodnijo, to je, pred sodnijo zaprisežénih mož v razsodbo prišel. Menim, da če se porote vpeljejo, naj bi se v celem cesarstvu vpeljale, ker bi se drugače jednota zgubila, če bi se v eni deželí po zaprisežencih, v drugi pa brez njih sodilo. Ako hočete, gospôda moja, z svojim glasovanjem sodništvo zboljšati, zahtevajte najprvo ločenje sodnij od političnih gospósk, potem vpeljavo zbornih sodnij po deželi, odpravo spričavne teorije v kazenskem redu in posebno sedanjemu času primerno popravo kazenskega zakona.

Ozir po svetu.

Kratek ogled nekdanje Poljske,

njene zadnje osode in pa osode njenega zadnjega kralja Stanislava.

Ker ravno zdaj ves svet obrača svoje očí na Poljsko, utegnejo sledeče vrstice zgodovinske marsikomu všeč biti.

Slovani, med ktere se tudi mi štejemo pod imenom Slovenci, so se bili počasi preselili iz južne Azije, to je, iz indijskih dežel v Evropo že pred Kristusovim rojstvom. Oni so imeli na tej zadnji strani naše zemlje svoje poglavitno prebivališče sprvič v tako imenovani stari Krobacii, to je, v sedanji Galicii in v severni Ogerski, kakor nam razodeva povestnica današnjih Slovanov, kteri kot potomci sedaj omenjenih starih Slovanov stanujejo na največem polji Evrope, ki jim je dalo ime Poljaki ali Poljani, je nekaj v Ruski, namreč v pravi sedanji Poljski, nekaj v našem cesarstvu, to je, v Galicii, in nekaj pa v Pruski, in sicer v tako imenovanem Poznanju (Pozen). Nekdanja veča Poljska je tedaj sedaj razdeljena v Poljsko rusko, avstrijansko in pa prusko. Vzrok tega razcepljenja bomo omenili pozneje.

Tudi Poljaki so sprvič živeli združeni v soseskah, kakor sploh vsi Slovani starih časov, in dolgo je trpelo, preden so se zedinili v eno državo. Kakor se pripoveduje, najprvi njih vladavec je bil neki Krak, ki je dal sezidati sedanje poljsko mesto Krakov, po njem tako imenovano. Njegova hči Vanda, lepa in hrabra vojvodinja, je bila obljubila ohraniti si stanovitno devištvo. Snubil jo je bil nemški knez Ratigar. Ona ga je odbila. Razkačen po tem je z vojsko napadel Poljsko. Vanda ga je sicer v boji premagala, se je pa pri vsem tem vrgla v reko Vislo, ker se ji je zdelo, da bi se imel zavolj nje spet uneti boj, kterega je ravno odvrnila z omenjeno svojo smrtjo. Ne daleč od Krakova se še dandanašnji pokazuje nek velik grič z imenom Mogila, ki je njeni grobni spominek.

Po Kraku je vladala čez Poljsko rodovina Popielova, tako imenovana po prvem vladavcu Popielu, do devetega stoletja po Kristusovem rojstvu. Prvo poglavitno poljsko mesto in vladarjevo prebivališče so bile Kruščevice v vélikem vojvodstvu Poznanju, ne daleč od jezera Gopla, v kterem je še zdaj strašen stolp (turn), kjer, kakor pravijo, so snedle miši enega kralja gori omenjene Popielove rodovine. Po tej pravlici so se namreč bile tiste miši rodile iz mrtvih trupel njegovih stricov, ki jih je bil on dal ubiti, pa pustil nezakopane. Zato ga je nek zadela omenjena kazen.

Po odmrli Popielovi rodovini so si Poljaki izvolili Piasta za vladavca. Njegovi nastopniki so čez petsto let vladali Poljsko. Oni so pa razdeljevali to deželo med svoje sinove, in tako se je bilo naredilo mnogo vrst Piastovega rodú. Najdalje se je bil obdržal njih rod v Šlezii. Sčasoma se je bil množno razcepil, in, ker se je bil užlahtil z raznimi nemškimi rodovinami, tudi že skorej vès ponemčil! Med gori omenjenimi nastopniki sta bila znamenita vladavca Miecislav Prvi in pa Boleslav Prvi, Hrobri ali Véliki. Uni je spreobrnil Poljsko v redno državo, in to po svoji poroki z

Dubravko, hčerjo českega vladavca Boleslava Prvega. Leta 965 je bil prestopil h krščanski veri, in jo tudi vpeljal v Poljsko, zatiraje neverstvo ali paganstvo, ktero je dosihmal tam bivalo, kakor sploh v prvih časih med vsimi Slovani verovajočimi v razne bogove in boginje. Njih bogovi so se na pr. imenovali: Perun, Svantevit, Radegast, Bielbog, Črnibog; boginje pa Leda, Diva, Marcana itd.; zraven teh je bilo pa tudi več tako imenovanih Ruzalk in Vil, ki so veljale Slovanom kot neke veše ali čarovnice. Duhovniki njih so ohranjali znanstvo in skrivnosti naroda, in pa njegovega bogočastja. Navada jim je bila sežgati mrliče, tedaj ne pokopati, kakor dandanašnji. — Miecislav je bil ustanovil prvo škofijo v Poljski, to je, v Poznanju, v njeni zapadni pokrajni.

Pod Boleslavom Prvim, njegovim sinom kot nastopnikom, je bila Poljska razširila svoje meje, se s tem zelo pomnožila, in je tako postala močno kraljestvo. Njegov prvi nastopnik je bil ravno tisti Boleslav, ki je umrl in bil pokopan leta 1079 v Osojah (Zilah) na Koroškem. Povest o njem je le-ta: Zavoljo njegovega neporednega življenja ga je bil papež Gregor VII. po krakovskem škofu Stanislavu ločil ali pahnil iz katoliške cerkve, in ga s tem kaznoval po cerkvenih postavah. Razkačen kralj je potem škofu naznanil, da v prihodnjič se ne bo več služila nobena sveta maša po celem Krakovu. Pobožni cerkveni vladavec je pa vendar po svoji dolžnosti opravljal skrivši službo Božjo v cerkvi, nemaraje za kraljevo prepoved. Kralj ga je bil zato, ravno ko je nekega dne v cerkvi sveto mašo bral, nenadoma pri darilniku (oltarju) napadel in z lastno roko umoril. Zavoljo njegovega sploh pregrešnega obnašanja in še več pa zavoljo omenjenega strašnega djanja so se večkrat osnovale zarote in puntarije zoper njega, tako, da je bil prisiljen, pobegniti iz svojega kraljestva. Sklenil je potovati kot romar v Rim h papežu, da ga prosi odpuščenja, to je, oprostenja od prekletstva ali gori omenjene cerkvene kazni. Potovajočemu pa tudi po Koroškem mu se je bila zelo prikupila tiha osojanska stran; zato je za trdno sklenil služiti kot hlapec v ondašnjem samostanu (kloštru), radovoljno opravljati najtežje in najprostejše dela, in živeti kot pokornik za svoje zlobno djanje -- vedno neznan in ném. Le na svoji smrtni postelji se je bil dal spoznati duhovnikom samostanskim, razodevši jim svoj stan in svoje ime in izročivši jim svoj kraljev pečatni prstan v dokaz resnice, da je pravi poljski kralj Boleslav Drugi. V spominek tega nemega pokorivca, kterega grob je zdaj na novič popravljen v osijanski cerkvi, je monastir (samostan) veliko let hranil več gluhonemov na svoje stroške. Zraven groba se berejo dandanašnji besede:

„Sarmatis peregrinantibus salus!“ (to je, Poljakom potovajočim pozdrav!). (Dal. prih.)

Dopisi.

V Budejevicah na Českem 13. aprila. C-l. — Dovolite drage „Novice“, da Vam kot zvest vaš roják par vrstic od tukaj pišem, kamor me je osoda na veliko noč iz Beča prestavila. Dobro mi je delo pridšemu v tukajšno krasno mesto, ko čujem od vseh krajev, da tukajšni mestjani se čedalje bolj zavedajo svojih národnih pravic in da se možato potegujejo za ravnopravnost milo. — Včeraj je bila v tukajšnem gledišču „beseda“, v kteri so se spevi in deklamacije z godbo vrstili. Gledišče je lepo okinčano bilo in tako polno, da je primanjkovalo prostora. Med pesmi se je tudi Jenkotov slovenski zbor „Junaška“ pel, ki je bil tako radosten sprejet, da ploskanja, slava- in živiliklicov ni bilo ne konca ne kraja. — Če se mi nabere gradiva mičnega, Vam ga zopet pošljem. *)

Iz Gradca 14. apr. -r- Slavni godec Laub je, kakor na Dunaji, tako tudi tukaj nepopisljivo pohvalo prejel v svojem prvem koncertu. Godel je, kakor sami angeljci gosti morejo. Laub je po rodu Čeh, komorni umetnik kralja pruskega, z dušo in telesom Slovan. Ker pride v kakih 10 ali 14 dneh v Ljubljano in misli najpred gosti v čitavnici, boste se prepričali, da nisem preveč rekel. — Čudimo se, da na naši zdravniški šoli, ki bode prihodnje leto oddelek vseučilišča, se porodoslovje za babice ne uči tudi po slovenski, kakor se učí v Ljubljani, menda tudi v Trstu in se je saj nekdaj učilo tudi v Celovcu. Kaj se ne gleda tudi na babice slovenske štajarske zemlje? Ali jih ni nič iz spodnjega Štajarskega? Ali je ta umetnost vsa le v rokah Nemkinj? Kako to? Nismo si dosti pametni.

Iz Maribora 19. aprila. Tiska se ravno nemški življenjopis rajnega kneza in škofa Slomšeka, ki bo obsegal okoli 14 pôl v veliki osmerki, in bo okinčan s podobo nepozabljivega gospoda. Zložil ga je našim bravcem že dobro znani špiritual mariborškega duhovnega seminišča gosp. Fr. Kosar. Ker pa to delo želí izdati po poti naročbe, je razposlal ravnokar povabila slovenskim škofijam in čitavnicam, da bi se podpisalo obilo naročnikov. Naročnina znaša 1 gold.; v knjigarnicah se bo dražje prodajalo. V „Drobtinicah“ bo prišel sicer tudi slovenski življenjopis, pa ne bo mogel biti tako obširen in popoln kakor ta nemški, ki pride v samostojni knjigi na svetlo in je tudi zato potreben, da svet vidi, kolike cene in kako brez vsega madeža je bil toliko krivično obrekovani prvak slovenski.

Iz Savinske doline 12. aprila. # Konec mesca marca smo za okraj celjski dobili novega c. kr. predstojnika gospoda Janeza Lichteneger-ja, bivšega mestnega župana v Zagrebu, moža krví in duha našega, vladi in ljudstvu po volji. Da je ta gospod skozi in skozi poštenjak, jasnega sprevida in pravičnega srca, smo že poprej znali; veselili smo se toraj že v naprej njegovega dohoda. Ker je gosp. okrajni predstojnik z začetkom aprila službo prevzel, so se po napeljavi g. okrožnega komisarja Josek-a, za blagor našega ljudstva unetega domoljubnega gospoda, 7. dan t. m. sošli županje in srenjski odborniki vseh županij tega okraja, da se novemu svojemu poglavarju predstavijo. Gospod predstojnik jih je prav prijazno sprejel in v domačih srčnih besedah pozdravil, — pozdravil jih je namreč z milimi glasi svojega in njih maternega jezika — v lepi, čisti in olikani slovenščini; v gladkem in jedernem govoru je iz srca pa gotovo tudi vsem v srca govoril. Vidili smo, kako so naši ljudje zaupljivo in ginjeni poslušali besede njegove; vidilo se je, kako globoko so jim segale resnice, ktere jim je predstojnik lepo po domače razlagal budivši jih k dobremu, poštenemu gospodarenju s premoženjem občinskim, k varčnosti in pospeševanju vsega za občni blagor koristnega. Vidilo se je tù očitno, da niso bile besede samo govorjene, temuč da so tudi na plodno zemljo padle. Reči smemo, da si je gosp. predstojnik v pol uri, ko se je tako prijatelsko z zastopniki občinskimi pogovarjal, tisto zaupanje pridobil in utrdil, ktero je vsacemu uradniku, temveč pa še političnemu glavarju in vodniku celega okraja neobhodno potreba, ako hoče dopolniti svojo nalogo. Z ozirom na ta sprejem in spoznavši pravične načela, ktere častitega gospoda navdajajo, ne dvomimo, da bo narodu svojemu na vsako stran pravičen, da bo tedaj tudi vloge občinam v domačem jeziku tudi v taistem reševal; saj vé, da naloga in poslanstvo uradnika je vse

*) Drago! Vred.

drugačno, kakor še zmiraj nekteri mislijo, in da ne zatiranje narodnosti in njenih lastnin, ne preganjanje in krivičenje njenih prijatlov zbuja in utrjuje zaupanje do vlade in njenih organov, ampak le pravo spoznanje potreb ljudstva in resnična volja jim pomagati.

Od Kolpe 11. aprila. L. — Nova volitev poslanca v deželni zbor za kočevski, ribniški in laški okraj je razpisana, in volivci so povabila že davnej prejeli. Volitev bo 30. dan t. m. Sèm ter tjè se čuje pogostoma pomenkovanje o tem; in viditi je, da ljudstvo v resnici želí si dobrega zastopnika v zbor poslati, kteri bi mu pravice njegove branil. Pa kakor je pri vsaki volitvi, bo gotovo tudi tukaj več strank. To mislimo spoznati iz sledečega: Prišel je nedavnej nek gospod iz Kočevja v opravilih v neko selo na Kolpi. Po dovršenem opravku se je podal v neko gostivnico, da bi si, kakor pravijo, dušo privezal; oštir je malo popred povabilo k volitvi dobil, toraj se prične precej z gospodom o tem razgovarjati, in pravi, da misli, da bi bilo dobro, ako bi g. Svetca volili, ker čuje od njega, da je mož kmetiških starišev, kteri naš narod ljubi in ga vsak rad ima, kdor koli je imel ž njim opraviti. Gospod nekoliko pomolči, potem pa pravi: Veste kaj, to vam vaš fajmošter pravijo in ga hvalijo, zato ker je Slovenec in ker so vaši gospodje vsi tudi Slovenci. Jaz vam pa rečem, da le nobenega uradnika ne volite, saj je v deželnem zboru že dohtarjev dosti. Kadar boste volili, le tistega volite, ki bo imel največ glasov. — Radi bi vedili, zakaj ta gospod brani uradnike voliti? Jaz mislim, da njegov namen vendar ni, ljudém zaupljivost, ki je še tako premalo do gosposk imajo, odvzeti. Kam pa je gospod s tem meril, da je svetoval tistega, ki bo „največ glasov“ imel, to pa celó presega našo pamet. Kdor največ glasov ima, to se vé še le na koncu volitve. Iz tega se dá posneti, da se našim slovenskim volivcem kake zanjke nastavljajo, v ktere naj bi se zapleli. Toraj, dragi volivci, ne dajte se premotiti, ako vas kdo še tako sili moža voliti, ki ga ne poznate sami ali po zanesljivih priporočilih, da je domoljub. Če bi še toliko rogoviležev pred vratmi stalo, ne poslušajte jih, ampak volite po svoji zdravi pameti in vesti. Pazite dobro, da ne razcepite svojih glasov, ker po enaki poti, saj veste iz pravlice, je zvita lesica zgrabila kos mesa, ko sta se zgrabila psa. Za g. Svetca so vam porok „Novice“ in „Naprej“, pa tudi vsi tisti naši ljudje iz kočevskega kantona, ki ga poznajo in so pošteni v svojih besedah.

Iz Tomina. Tominska čitavnica bo 5. maja zopet napravila besedo, pri kteri se bodo petje in deklamovanje vrstilo. Imeli bomo tudi govor „o narodnem petji.“ K tej veselici se vsi člani tominske čitavnice in vsi prijatli našega društva prijazno vabijo.

Čitavnični odbor. *)

Iz Postojne 16. apr. **) *(Rovarija. Nova armada. Pod zemljo. Drago meso.)* Naj se oglasi spet enkrat eden Vaših dopisnikov iz Postojne. Pa naj ne plaši vas, dragi bravci, strašni napis, in ne mislite, da se morebiti že bliža Sardinec. Pri nas imamo rovanje ali „wühlerje“ in armado vse druge baže — velike hvale vredne. „Oho!“ — bi rekli v deželnem zboru, kako pa to? Samo tako-le: Naš vrli in na vse strani marljivi učitelj g. Dermel je en kos Žobiča (gore postojnske) dobil, da sme po nji rovati kakor mu je drago. Postojnska šolska mladina mu je armada. Kadar jo skliče, se zbere pred šolo; njeno orožje so matike, lopate itd.; potem jo postavi v vrste kakor vojake in na komando njegovo maršira proti Žobiču. Ker nima muzike, si sama poje za popotnico „Naprej zastava slave“ ali kako drugo narodno pesem. Za temi pa gré vprega, ne s kanoni, ampak z vožičem, na kterem peljejo sodec z vodo. Ko pridejo na goro, ne kopljejo rovi in ne delajo nasipov (šanc), ampak ravnajo tla, jame kopljejo, sadijo divjake, da jih cepijo itd. Vse delajo prepevaje. Ko so pridni fantiči dovršili delo, zbere njih poveljnik spet armadico, da maršira prepevaje domú in si potolaži puntarski želodec s kosom kruha itd. Tako se učí mladina igraje sadjoreje in druzega koristnega, skače in dela in si život utrjuje, čistega zraka navdaja in od pohajkovanja odvračuje. To je pač hvale in posnemovanja vredno. Hvala tedaj g. Dermelu! Ako bi eno željo smeli izreči, bi rekli, naj bi se pridna mladina medpotoma kolikor je mogoče tudi nekoliko učila rastlinstva (botanike), se vé, prav po domače. — Ker se pri nas z gore lahko pride pod zemljo — v jamo, kakor vam je znano, naj še o tej eno zinem. Priporočale so se letos nektere prav dobre, pametne in res potrebne poprave v jami naši, namreč, da bi se pot pri vhodu v „kapelo“ širja naredila, tako tudi pri pridoru v Franc-Jožefovo špiljo, kjer se v deževnem vremenu za čevelj visoko vode nabere, da človek ne more skozi. Veselili smo se že teh poprav; al žalibog! vse bo spet po starem ostalo! — Konečno še eno zastavico: Imenuj mi, dragi bravec, kraj na Kranjskem, kjer je govejo meso dražje kakor pri nas v Postojni? Ta mesec plačujemo funt z obilno priklado po 24 soldov. Kurzi padajo, pri nas pa meso poskakuje. Ali še kje tako?

Mošus.

Iz Šmartna poleg Kranja 18. aprila. Naš fajmošter, častiti g. Leben, so včeraj nagle smrti umrli.

Iz Ljubljane. Gosp. profesor Jan. Poklukar, ki je bil izvrševavec oporoke rajncega prof. Metelkota, je te dni mestni kasi izročil v obligacijah 46000 gld., kteri so po volji g. Metelkota namenjeni v podporo revnih sirot ali zapuščenih otrók ljubljanskih. Za gospodarstvo s tem kapitalom in za obračanje obresti njegovih je po oporoki (testamentu) postavljeno mestno predstojništvo v soglasji s ljubljanskim škofom. Sicer pa dostavljamo pomina vredne besede poslednje „Danice,“ ki pravi: „Neka prav škodljiva vraža je: le nakladati, pa spet nakladati denar, in za prihodnje rodove skrbeti, sedanje pa v blatu pustiti. „Ta vraža se v veliko okolišinah razodeva. Prihodnji reveži naj bodo prihodnjim dobrotnikom priporočeni, za sedanje pa naj se sedaj skrbí s tem, kar nam Bog daje. Sej tudi molimo: „Daj nam danes naš vsakdanji kruh.“ — Zdaj pa še eno. Spodobilo bi se bilo, da mestni odbor, ki je v ravno tej seji, v kteri je bil Metelkov dar napovedan, se tako sila hvaležnega kazal, bi bil tudi sprejel predlog g. Šventnerjev: naj se gospodu prof. Poklukarju v priznanje njegovega velikega truda, s kterim je izvršil oporoko Metelkovo in sirotišču rešil za 11.000 gld. obligacij, ki so bile že v zavrženem papirju, podelí čast mestjanstva. Al odbil se je predlog med drugim tudi s tem, da profesor je dobil že v oporoki izrečeni sporoček (legat) za svoj trud. Radovedni, kolikošna nek je bila ta „mastna plača“ za večmesično delo, smo zvedili za gotovo, da je znesla: petinko srečke od leta 1839 (nominalna cena 50 gold.) in pa na 15 gold. cenjeno uro, tedaj skupaj 65 gold., — tedaj ravno toliko, kolikor si v $6\frac{1}{2}$ dnevih prisluži — državni poslanec!

— Za lepe slovenski šolski mladini poslane slovanske knjige zakličejo gosp. prof. Macunu na prošnjo in v imenu ljubljanskih gimnazijskih učencev „Novice“: Hvala in slava!

— V nedeljo zvečer je čitavnica naša z veselim plesom, gospém in gospodičinam na čast napravljenim, sklenila letošnjo zimsko „saison.“

*) Dopis z ogovorom drugi pot. Vred.

**) Dopis smo razdelili na dvoje; glejte prvo stran „Novic!“ Menda ne bote hudi? Vred.

— Preiskava zoper vrednika in pa zoper založnika „Novic“ zavoljo dopisa „Iz savinske doline“ v lanskem 48. listu, za čas deželnega zbora odložena, je bila preteklo saboto končana.

Novičar iz domačih in ptujih dežel.

Še zmiraj ni gotovo, kdaj se začne državni zbor na Dunaji; nekteri pravijo, da na koncu maja, drugi, da še le mesca junija, ker vlada ima še mnogo notrajnih rečí v red djati, med kterimi je zdaj ta ena prvih, da se skliče erdeljski deželni zbor, kteri ima tudi svoje poslance v državni zbor poslati; ali bo storil to in se ločil od pravíl ogerskih, se še nič prav ne vé. Ker pa osoda erdeljskega zbora, kakor „Gen. Corr.“ pravi, leží večidel v rokah Rumunov, je sklicana národna skupščina rumunskega naroda, ki se je začela v nedeljo in bo trpela 4 dni. Važno za prihodnost deželnega zbora erdeljskega, pa po takem tudi državnega zbora dunajskega, je to, kaj bo omenjena skupščina sklenila; Ogri delajo za to, da bi se Rumunci odtegnili državnemu zboru dunajskemu. To, pa tudi zadeve deželnega zbora beneškega in pa ondašnje volitve poslancov za državni zbor, potem ogerskega in hrvaškega zbora, kakor tudi unanje, zlasti poljske, homatije dajo vladi dosti misliti in zadržujejo sklic državnega zbora na Dunaj, kteri bi bil že prve dni maja imel biti, saj zavoljo tega so bili deželni zbori po deželah tako hitro končani. — Presvitli cesar so unidan sprejeli ženo vrednika dr. Tkalca, ki v ječi nevarno boleha; poslušali so milostno popis žalostne žene, ki je prosila pomilostenje za svojega moža, pa ji rekli, da Tkalcova prošnja ni prišla še do njih, al ukazali bojo, da se to brž zgodí. — Za gotovo se pripoveduje, da šolske in cerkvene zadeve ostanejo kot poseben in samostojen odsék pod vodstvom državnega ministerstva; tedaj nič ni s „šolskim svetovavstvom“, o kterem se je že toliko govorilo in celó reklo, da je prof. dr. Miklosić že izvoljen predsednik tega svetovavstva. — Da bi kupovanje solí ljudem lože stalo in da bi jim ne bilo treba, je kupovati od malih trgovcov, ki za se dobička iščejo, bo ministerstvo denarstva naredilo to reč tako, da občine (soseske) bojo môgle naravnost iz solníc dobivati solí kolikor je naročijo, in da se jim bo prvo naročilo na upanje dalo. — „Agramerica“ preklicuje novico, da prevzvišeni škof Strossmajer gré z deputacijo na Dunaj. — Pod nadpisom „plemstvu hrvaškemu“ je te dni „Agramerica“ prinesla članek, kteri hrvaške plemenitnike (magnate) vabi, naj se v zbornici gosposki državnega zbora vsedejo na stole zraven mož, ki so nasledniki najplemenitnejših slovanskih rodovin knežje krví. — Českí zbor je enoglasno sklenil, da neprecenljivo Šafařikovo knjigarnico kupi dežela česka. Pravo! — Narodnost česka se čísla (rešpektira) tudi v severni Ameriki. „Narod. Listy“ pripovedujejo, da letopis deželnega zbora v Wiskonsinu razun angležkega, škandinavskega, holandiškega in nemškega jezika se bo letos prvikrat tudi v českem jeziku (v 500 iztisih) natisnil; podpiral se je ta sklep s tem, da českí narod je omikan narod, ki ima svoj časnik „Slavija“ itd. — Štatistika nezakonskih otrók v našem cesarstvu nam kaže poslednje leto te-le razmere: V vojaški granici se šteje en nezakonsk otrôk na 75 zakonskih, na Goriškem in Isterskem na 38, na Beneškem na 34, v Dalmacii na 26, v Tirolih na 20, v Bukovini na 13, v Galicii in na Kranjskem na 11, na Marskem na 7, v Šlezii na 6, na Českem na 5, v zgornji Avstrii na 4, na Salcburškem na 3, v Trstu in okolici njegovi na 3, na Koroškem na 1 in pol (tù je tedaj skor vsak drug otrok nezakonsk). — Poslednji čas so spet nekoliko politično sumljivih ljudí v Lvovu in Krakovem v Galicii zaprli. Punt poljski se čedalje bolj razširja, in skrivni puntarski odbor v Varšavi se čedalje predrzniši vêde kot národna vlada, ktero puntarji tudi zvesto ubogajo; on prepoveduje, da ljudstvo ne sme ruski vladi davka plačevati in mu naklada davek za potrebe poljske vojske; tudi je oklical, da poljski národ ne mara za pomilostenje ruskega cara, ter v svojem razglasu pravi, da „so Poljaki za to zaorožje zgrabili, da z orožjem doženejo pravdo.“ V veliko pravo vojsko se pa ustajniki dosihmal z rusko armado še niso spustili, ampak raztreseni po celi deželi zdaj tù zdaj tam v manjših krdelih cukajo rusko armado. Vse novice iz Varšave in Poljskega enoglasno trdijo, da batalijon za batalijonom rusovske armade gré v južne, Avstrii sosedne kraje Poljskega. O veliki noči je mestna županija v Petrogradu poklonila ruskemu caru pismo, v kterem mu, kakor plemstvo, razodeva svojo udanost in ljubezin, pa svoje želje za celoto mogočnega ruskega carstva. Vsi časnikarji uganjujejo zdaj: kaj bo ruska vlada odgovorila pismom francozke, angležke in avstrijanske vlade, pa so že zavohali tudi, da avstrijanska vlada se bo odcepila od francozke in angležke; se vé, da modrost nekterih časnikarjev je tolika, da vidi komarje zévati. Kar pa kaže, da homatije utegnejo še huje biti, je to, da tudi švedska vlada je v razporu z rusko. — Iz Laškega smo zvedili zadnji čas dve novici, ki zadevate kralja Viktora Emanvela; ali ste le same pravlici ali resnica, se ne vé. Ena pravi, da je kralj ves pobit zato, ker je papežu toliko britkosti prizadjal, in da pisma hčere njegove, ki je žena princa Napoleona, so ga tako omečile; druga novica pa je, da je zdaj kralja trdna volja (kar je pred minister Kavour zmiraj odbijal) poročiti se z zalo hčerjo nekega tamborja, v ktero je ves zaljubljen in jo je za to v stan grofinje z imenom grofinja Mirafiori (čarobna cvetlica) povzdignil; se vé, da taki zakon s preprosto tamborjevo hčerko more biti le na tako imenovano „levo roko.“ Pritikuje se tej novici tudi to, da se je kralj udal željam njenim, naj se kadar bo mogoče, odpové kraljevi kroni. — Garibaldi je čedalje trdnejši, pa ostane na svojem otoku Kapreri. — Milodari za sv. Očeta dosihmal po katoliških deželah nabrani in „Petrovi venarji“ imenovani znašajo dozdaj 30 miljonov in 645.000 frankov brez tega, kar spada še v loterijo, v ta namen napravljeno. — Državni dohodki na Angležkem presegajo za letošnje leto stroške za toliko, da se bojo davki znižali za več kot 30 miljonov gold. — Grki bojo vendar le kralja dobili; mlajši sin kralja danskega se bo vsedel na prestol grški; že se je iz Atinj podala deputacija, ki gré v Kodanj (Kopenhagen) na Dansko, da mlademu kraljeviču Kristijanu Vilelmu ponudi žeslo in krono grško.

Listnica vredništva. Gosp. A. Pl. v B: Činkvantin ali nizka koruza bi najbolje utegnili dobiti v Vipavi ali v Gorici po kmetijski družbi; dozorí kakih 14 dni pred kakor navadna, sadí se pa, ko se ni več mraza bati, saj konec maja. — Gosp. J. Š. v G: Že so se začeli natiskovati slovenski formulari sodniški; brž ko bojo natisnjeni, prejmite od vsacega en iztis na ogled itd. — Gosp. And. M. v C: Ne zamerite, da dopisa Vašega nismo natisnili; le nova cestna postava more pomagati. — Gosp. L. T. v Z: Je zeló malo važna stvar!

Kursi na Dunaji 21. aprila.

5 % metaliki 75 fl. 50 kr.	Ažijo srebra 12 fl. 50 kr.
Narodno posojilo 81 fl. 15 kr.	Cekini 5 fl. 43 kr.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik** v Ljubljani.